

HADNAGY BÁLINT MUNKÁI.

(1497—1511.)

FRAKNÓI VILMOSTÓL.

(Egy hasonmással.)

A Pálos-rend évkönyvei, melyek 1663-ban nyomtatásban megjelentek, Remete Szent Pál tetemének a XIV. század folyamán a budai Pálos-zárdába történt átviteléről szólván, azokkal szemben, kik e tény valóságát kétségbe vonják, hivatkoznak *Bálint* pálos szerzetesnek 1507-ben Krakóban kinyomatott könyvére, a melyben a szent remete sírjánál történt csodákat írja le.¹

Kétségkívül ezen az alapon vette föl Horányi Elek 1776-ban megjelent munkájában *Magyarországi Bálintot* (Valentinus de

¹ »Caeterum, omnem factae Translationis dubitationem solvunt miracula, quae Deus meritis Beatissimi viri ad eiusdem venerabile Corpus, in S. Laurentio supra Budam collocatum omnipotenti manu manu perpetravit. Quorum ingentem Catalogum recenset F. Valentinus in libro Craecoviae approbatoset impresso, Anno salutis 1507. cujus prafatio in haec verba legitur. »Accipe F. Charissime et pie Lector haec miracula, de infinitis ut ita loquar, quae Dominus dignatus est ostendere meritis sanctissimi Confessoris sui Pauli primi Eremitae : namque haec sunt, quae in manus meas incidere potuerunt, nec putes me esse eorum in stylo Authorem, sed potius ita factum esse, ut sicut invenire potui, ita et collegi, excepto quod sicut potui emendavi, volebam etiam illa denuo ad aliquam elegantiam styli retrahere, sed quia non ea ad subsellia iudicum, sed ad aures pie zelantium offero, ideo paucis exceptis supersedi.« Posthaec longam exemplorum seriem exorditur, adnotatis ubi potuit anno, die, loco, et nominibus eorum, qui meritis D. Pauli primi Eremitae e morte ad vitam, e vinculis in libertatem, e variis iisque gravissimis infirmitatibus sanitati corporis restituti sunt. Placet hic unum alterumve ex infinitis pro majori dictorum fide adstruere, quo minus de Translatione sacratissimi Corporis in Hungariam Lectori dubium relinquatur, si talia ac tanta ad sacra illius ossa contigisse inaudierit, ea vero quae ab Authore dicto, fusiori calamo recensentur, nos compendiario servata tamen substantia subijciemus.« (Annales ordinis sancti Pauli, II. könyv. XV. fejt. — Fragmentum Panis Corvi Proto-Eremitici. Bécs, 1663. I. k. 163. l.)

Hungaria) a magyarországi írók sorozatába. Egyebet nem tud róla elmondani, mint azt, hogy »erkölcsének tisztaságáról és tehetségeinek jelentőségéről híres volt« és hogy »remete szent Pál csodáinak világos irálylyal megírt elbeszélését Krakóban 1507-ben közrebocsátotta.«¹

Egyenesen a jelzett évkönyvekre hivatkozik az a XVIII. század közepén készült kézirati munka, mely a Pálos-rendhez tartozó írókat felsorolván, Bálint atyát is említi, és róla elmondja, hogy a budai Szent-Lőrincz zárdában mint hitszónok működött, 1500 táján »virágzott« és remete szent Pál csodáit ismertető munkát adott ki 1507-ben Krakóban.²

Azonban sem ezen kézirat szerzője, sem Horányi magát a könyvet nem látták; czíméről és tatalmáról helyes ismerettel nem bírtak.

Hasonlóképen nem ismerték azt a könyvet az újabb bibliografiai munkák szerkesztői sem, kik arról említést tesznek.

Dr. Estreicher Károly »Polnische Bibliographie der XV—XVII. Jahrhundert« czímű munkájában,³ a lengyelországi sajtó 1507-ik évi termékei között — nem csekély meglepetésemre — a következő könyvczimet találtam: »Valentinus Ungarus. Seent Pál legendája. Cracoviae.«

Azonban ezt a czímet kétségkívül valamelyik magyar irodalomtörténeti munkából kölcsönözte. Megkeresésemre 1901. január 7-ikén kelt levelében arról értesített, hogy ez a könyv Lengyelország könyvtáraiban nem található föl.

Szabó Károly »Régi Magyar Könyvtára« III. kötetének szerkesztője az 1507-ik évre teszi a következő czímet: »Valentinus de Hungaria Prodigia sancti Pauli primi eremite. Cracoviae. 1507. quarto.« Azonban csak Horányira utal, a kitől ezt az adatot átvette.⁴

Noha e szerint a Pálos-rend évkönyveinek szerkesztője a XVII. században Bálint atyának Krakóban 1507-ben nyomtatott

¹ Memoria Hungarorum et provincialium scriptis editis notorum. Bécs, 1776. k. II. 183. l.

² Az országos levéltárban őrzött kéziratot kiadta Vincze Gábor a Magyar Könyvszemle 1878-iki évfolyamában. 21. l.

³ Krakó, 1883. 6. l.

⁴ Budapest, 46. l.

munkáját használta : föl lehetett tennünk, hogy összes példányai elvesztek.

Annál örvedetesebb volt az a tudósítás, mely az elmúlt év nyarán Gerard Károly francia bibliográfus útján a Régi Magyar Könyvtár szerkesztőjéhez, Hellebrant Árpádhoz eljutott, a mely szerint Bálint atya munkájának 1511-ik évi velencei kiadása a római Angelica Bibliotecában a Szent-Ágoston-rendnek most állami kezelés alatt álló könyvtárában őriztetik.

Alig hogy Rómába visszaérkezém, nem késtem ezt a becses ritkaságot felkeresni és beható tanulmány tárgyává tenni.

Az eredményt ime itt nyújtom.

I.

A »T. 9. 18.« signaturával ellátott és XVIII. századbeli egyszerű kötésben fönmaradt nyomtatványnak magassága 21, szélessége 14 centiméter. Gót betűkkel van nyomtatva. Hatvanhárom levélből áll, a melyekből az első kettő nincs számozva ; a számozás a harmadiktól veszi kezdetét.

A számozatlan első levél előlapja a tartalomjegyzéket foglalja magában, ilyképen :

Vita divi Pauli primi heremite. Folio 1.
 Translatio eiusdem sancti viri. Folio 5.
 Lectiones in eius die festo. Folio 9.
 Miracula eiusdem beati Pauli. Folio 11.
 Vita sancti Antonii Abbatis. Folio 24.
 Carmina sive meditationes in vitam domini nostri Jesu Christi.
 Folio 46.
 Oratio ad honorem Marie virginis. Folio 53.
 Psalterium beate virginis. Folio 56.

A lap alján M betű közepéből kiemelkedő kereszt jelvénye alatt áll a kiadó neve :

Matthias Milcher
 librarius Budensis.

Milcher Mátyás budai könyvtáros kiadványaiból ezen kívül még csak egyet ismerünk : az esztergomi egyházmegye számára 1514-ben Bécsben nyomtatott misekönyvét.¹

¹ Gróf Kemény József, Történelmi és irodalomtörténelmi kalászkok. (Pest, 1861.) 43. l.

A levél hátsó lapjára ezen czimmel :

»Invocatio sancti spiritus in sequens opusculum comportacionis« négy soros tizenkét strófából álló vers van nyomtatva. Ebben a munka szerzője, illetőleg szerkesztője áhítatos lélekkel, de közep-szerű formaérzéssel, segítségül hívja a Szent Lelket. A 7-ik strófában így fohászkozik :



HADNAGY BÁLINT KÉPE REMETE-SZENT-PÁLRÓL SZÓLÓ MUNKÁJÁBAN.

Tange guttur, labia, move pugillarem,
 Ut Pauli vasticole vitam exemplarem,
 Tradam omni seculo vere singularem,
 Cunctis imitabilem, ut lucem solarem.

A második számozatlan levelet rajz tölti be, mely tetőtől talpig páncélba öltözött, lebecsátott rostélyú sisakot viselő alakot ábrázol, jobbában buzogánnyal, baljában lobogóval.

Az alak feje fölött ezek a szavak vannak nyomtatva : »Ne corrupas laborem meum.« A minek értelme nem lehet más, mint az, hogy a könyv szerkesztője fenyegetődözve tiltakozik munkájának megrontása, illetőleg félremagyarázása ellen.

Az alak lábai alatt ez a két szó van nyomtatva

»Hadnagy Bálint.«

Ez nem lehet más, mint személynév, a mely szükségkép összefüggésben áll az ábrázolt vitézzel és a könyv szerzőjével.

Miután a könyv szerzője — mint látni fogjuk — magát a szövegben Bálint atyának nevezi, ezt a Hadnagy Bálinttal azonosnak kell tekintenünk.

A Hadnagy lehet családnév ; de lehet egyúttal személy-jelző név is, a melyet Bálint atya úgy szerezhett, hogy mielőtt a szerzetbe lépett, katonai pályán mint hadnagy működött.

A levél hátsó oldalát is kép foglalja el : három térdelő alakkal, a közepén remete szent Pál, jobbján egy ferencz-rendű szerzetes, balján egy remete.

A képet a következő fölirat magyarázza :

»Hec est vera dispositio membrorum Pauli primi heremite in hora obitus sui ut sanctus tradit Hieronymus, et deroges ei, qui ipsum in colubro depingit.« A minek értelme nem világos.

A számozott 1. levélen kezdődik a könyv szövege. Élén e czím áll : »Vita sancti Pauli primi heremite.«

Alatta : »Incipit vita sancti Pauli primi heremite a beato Hieronymo conscripta et a sancta Romana ecclesia cum omni honore recepta.«

Tehát Remete-Szent-Pálnak Szent-Jeromostól megírt életrajzát adja a könyv szerkesztője, nyolcz fejezetben. — Ezeknek mindegyike egy kis képpel van illusztrálva, mely Szent-Pál életéből jeleneteket ábrázol.

II.

Az 5-ik levélen kezdődik a könyv második része : »Translacio sancti Pauli.« Remete-Szent-Pál tetemeinek Egyiptomból Konstantinápolyba, innen 1240-ben Velenczébe és innen 1381-ben Budára átvitelét, itt a budai királyi kápolnában, majd a Pálos-rend budaszent-lőrinczi zárdájában elhelyezését írja le.

Ezen eseményről Küküllei János (Nagy Lajos egykorú életírója), úgyszintén Ranzan és Bonfin történeti munkáikban röviden említést tesznek.

Az »Acta Sanctorum« nagy kiadvány első kötetében, melyet Bollandus 1643-ban bocsátott közre, Remete-Szent-Pál régi életiratai után következik »Historia translacionis ex fide digno codice descripta.«¹ Szövege úgyszólván teljesen megegyez azzal, a mely a velencei kiadványban látott napvilágot.

A translatio leírásának befejezése után, a 7-ik levélen végre megszólal maga a könyv szerzője, illetőleg szerkesztője :

»Reverendus pater meus et totius ordinis fratrum heremitarum sancti Pauli primi heremite, frater Stephanus prior generalis anno Christi millesimo CCCC. septimo, generalatus vero sui anno ultimo iniunxit *mihí fratri Valentino pro tunc predicatori apud sanctum Laurentium, ut vitam sancti Pauli patris nostri ab erroribus scriptorum stampatorumque exuerem, ut esset gratius legentes de sereno, quam de turbulento fonte potare. Cuius venerandum imperium exultanti animo audiens, utpote qui propria sponte id affectabam, neque curans, quanti res esset ponderis, obsecundare gestiens oneri, colla submisi. At ubi distensis velis, pelago me commisi scripturarum, magnum me inveni certe onus assumpsisse, et quod credebam astrando comprehendere, longo sulcatu ponti vix inveni. Tantam enim reperi dissonantiam in hystoriis et cronicis, ut ceptum opus perficere impossibile penitus videretur. Unde volui id munus obmittere, nisi legens Jacoium Bergomensem impegissem in annum precisum obitus Sancti Antonii, ubi vires resumpsi. Idque non casu accidisse credo. Sed munere Dei omnipotentis.«*

Ezután tárgyalja azt a kérdést, hogy Szent-Pál mikor született? A különböző véleményeket és föltevéseket bírálva és megvitatva, arra az eredményre jut, hogy 229-re kell tenni születését, 245-re a sivatagba vonulását, 342-re halálát, 411-re tetemének Konstantinápolyba szállíttatását, a honnan ereklyéi Velenczébe, majd Budára vitettek át.

A kiadvány ezen részeinek Bálint atya a szerzője.

Fejtegetéseit ugyanis ezzel az észrevétellel fejezi be :

»Tacuissem utique nomen meum, crede, misi a multis criminari timuissem ideo tacuisse, ne conflictum argumentorum subi-

¹ A 608 és 609, lapokon.

rem, quod apud Hieronymum in quadam epistola valde vituperandum est. Feci igitur, ne opusculum esset sine titulo, atque ideo a polictoribus sceda instentibus lecta ab emulis putaretur. Anno Christi millesimo quingentesimo septimo, quartodecimo kalendas Decembris editio finis.«

A dátum és az »editio finis« az 1507-ik évi (krakói) kiadásra utalnak.

A 9-ik levél első oldalán következnek a »Lectiones de sancto Paulo«: a Szent-Jeromostól átvett három lectio, mely a szent remetének officiumában helyet foglal.

Ezekkel kapcsolja össze Szent-Pál csodatételeinek elbeszélését Bálint atya, illetőleg azt a rövid bevezetést, mely az egyes csodákról szóló jelentéseket megelőzve szent Pált dicsőíti:

»Velut lucifer inter alia sidera celi, Paulus primus heremita miracolorum multitudine et magnitudine excellentissimo jubare clarescit; ita ut etiam ei homines tacerent, lapides clamarent. Nec mirum, cum etiam spiritus maligni, omnium bonorum inimici, quorum laudibus non eget, per obsessorum ora in eius laudes, coram precioso eius mausoleo, sepissime prorumpere sunt coacti. Et cum hec omnia ita sint, et plus quam dicitur vel dici potest sint, quis concentum celorum dormire faciat, ut sileant laudum carmina Paulo.«

Ezután, az olvasóhoz fordúlva, jelzi az eljárást, a mit a csodatételek elbeszélésénél követett.

»Igitur frater mi charissime et pie lector, hec miracula de infinitis, ut ita loquar, pauca, que dominus est dignatus ostendere meritis sanctissimi confessoris sui Pauli primi heremite, meis de manibus accipe. Namque hec sunt que in manus meas incidere potuerunt. Nec putes me esse eorum in stilo auctorem; sed potuis ita factum esse, ut sicut invenire potui, ita et collegi; excepto, quod sicut potui, emendavi. Volebam etiam illa denuo ad aliquam elegantiam stili trahere, sed quia non ea ad subsellia iudicium sed ad aures pie zelantium offero, ideo paucis exceptis supersedi.«

Ebből azt a következtetést kell levonni, hogy Bálint atya mindazt, a mit a csodatételekről könyvében közöl mások feljegyzéséből, Szent-Lőrincz zárdájának szerzetesei által vezetett jegyzőkönyvekből vette át.

Azonban ezen föltevés alaposságát a szöveg némely helyei megingatni látszanak.

Két helyen mondja az író, hogy a csodás esetet az, a kivel történt, »néki beszélte el«.¹ Egy helyen kiemeli, hogy a csodás gyógyulás esetét ő maga »saját szemeivel látta«;² és egy más helyen, hogy a csodásan felgyógyult szerzetest »ő maga látta«.³

Azonban nincs kizárva annak lehetősége, hogy a jegyzőkönyv lapjain így, első személyben fogalmazva találta a csodás eset elbeszélését.

A könyvnek 11—24-ik levelein, 80 fejezetben 81 csodás eset emlékezete van fönntartva.

Ezek közül csak négy eset történt a szent remetének budai sírjánál. Két gyermeket súlyos betegen hoztak oda szüleik és felgyógyulva vittek haza. Egy pesti süket tanuló hirtelen hallását nyerte ott vissza. A szent ereklye öre mérges kigyómarás következményeitől szabadult meg a koporsót fedő üveglap érintésénél. (XXXIV., XXXVI., LVII., LXVIII. fej.)

A többi eset az ország különböző részeiben történt olyanokkal, kik fogadalmat tettek, hogy ha a szent közbenjárásával kérésüket Isten meghallgatja, az ő sírjához fognak zarándokolni.

A legtöbb (57) esetben betegek, sebesültek, bénák, vakok, süketek, hirtelen visszanyerik egészségüket. 17 esetben foglyok az ellenség kezeiből vagy börtönből kiszabadúlnak. 4 esetben holtak hozzátartozóik könyörgésére föltámadnak.

Azok, a kiknek könyörgése ily módon meghallgattott, fogadalmuknak eleget tesznek, a Szent-Lőrincz zárdájába sietnek, a hol velök történekről jelentést tesznek.

A legtöbb (67) esetben meg van jelölve az esztendő, sokszor (29-szer) a nap is, a mikor ott megjelentek.

A kiadó nem tartott szoros kronologiai rendet.

1452-ik évi csodát a LXIII.

1465-ik » » a VI.

1467-ik » » a VII., VIII.

1468-ik » » a IX—XI.

1470-ik » » a XII—XXXII.

¹ »Mihi factum narravit, confessionem fecit.« (I. fej.) »Mihi totam seriem . . . enarravit.« (LVI. fej.) E mellett két ilyen hely is előfordúl: »Nobis . . . facta narraverunt.« (II. fej.) »Nobis factum retulit.« (III. fej.)

² »Que oculis propriis statim cum multis aliis vidi.« (LVII. fej.)

³ »Ego presens aspexi.« (LXXX. fej.)

- 1471-ik évi csodát a XXXIII—XL.
 1472-ik » » a XLI—LV.
 1487-ik » » az V.
 1490-ik » » az I—IV., LVI—LXII.
 1498-ik » » a LXIV.
 1500-ik » » a LXX., LXXII.
 1503-ik » » a LXXV. fejezetek foglalják magukban.

E szerint csak a VI—LV. fejezetekben van a kronologiai rend megtartva, és pedig nemcsak az éveket (1465—1472), hanem a napokat is tekintve.

Egy napra nem ritkán több eset bejelentése esik. 1470. szeptember 30, október 12 és 23-ik napjain mindannyiszor hárman, október 31 és november 3-ikán ketten-ketten jöttek ilyen jelentéstétel végett Szent-Lőrinczbe.

Valószínűleg hogy ezen ötven fejezetet Bálint atya egy külön jegyzőkönyvből vette át, a melyet rendszeren és pontosan vezettek; míg 1465 előtt ilyen nem létezett, s csak véletlenül maradt fenn egy eset emléke; 1472 után pedig tizenöt esztendő múlt el a nélkül, hogy ilyen följegyzés történt volna.

Az 1500-ik évben az a gyakorlat kezdett meghonosulni, hogy mindegyik csodás esetről külön nyilatkozat állíttatott ki. Nyolcz ilyen fordul elő a könyvben; négyet a fölgyógyult betegek (LXXI., LXXVI., LXXVII. fej.), négyet a pálos-atyák állítottak ki. (LXXII., LXXV. és LXXVIII. fej.)

Ezek a jelentések kulturtörténeti fontosságú részletekben gazdagok.

Különösen jellemzők a megszabadult foglyok elbeszélései.

1470 nyarán Nagy Mátyás özvegye törökök kezeibe került és Parodina (?) várába hurczoltatott, a honnan éjnek idején elillant és a táboron keresztül szerencsésen megmenekült; útközben a Száva partján rácz martalóczokra akadt, a kik azonban bánalom nélkül elbocsátották. Ugyanakkor míg a törökök Temesvár vidékén dúltak, egy asszony gyermekeivel együtt sűrű erdőbe vonult, a melyet az ellenség egészen körülvelt, anélkül hogy őt észre vette volna. (XXXIV.) Ugyanílyen eset fordult elő 1470 végén, szintén Temesvár vidékén egy István nevű emberrel. (XL.) Egy csanád-megyei ember 1472 szeptember havában a törököktől rablánczra fűzve elvitetett, de a Morva partjához eljutván, itt egy erdőben,

míg a törökök eltávoztak, fogolytársaival együtt bilincseit szét-törvén, elmenekült. (XLVII.) Még viszontagságosabb volt egy szintén csanádmegyei ember sorsa, ki feleségével Törökországba s onnan Palestinába hurczoltatott, honnan tíz év múlva, miután »szultánját« megölte, szerencsésen visszatért. (XLIII.)

A cseh hussziták fogságából menekültek el 1471 nyarán Szantóteleky Mihály (XXVI.), 1472-ben Écsi Bertalan és György hadnagyk (XLI.) és egy nemes ember szolgája, ki Ragistyan vár börtönében egy esztendőn át sínlődött. (L.)

Valószínűtlen dolgot beszélt el két »temesvári bíró«, koros, tekintélyes férfiak, kik a sietéstől kimerülve érkeztek a zárdába, a hol elmondották, hogy a királynál jártak, és ellenségeiktől bevádoltatván, börtönbe kerültek, a hol szemük világától akarták őket megfosztani; de ők szerencsésen kiszabadultak. (LIII.)

1490. november 12-ikén egy zágrábi polgár jött a zárdába, a hol elmondotta, hogy »féléven át a királyi felség által börtönben fogva tartatott.« Ez még lábain viselte a bilincseket, a melyeket a szerzetesek oldottak föl.

Magyar Balázs fogságából menekült meg 1471 elején egy horvátországi nemes. (XXXVII.) A többi esetekben nincs megjelölve, hogy kinek fogságából menekültek a zarándokok. (VI., XXIX., XXXII., LIV., LV., LXV.)

A betegségek megjelölésénél néha magyar kifejezések használtak: »Vulgo hagymaaz«, — »Vulgo feje nagy fájdalom«, — »Morbo pestifero qui franczvar dicitur.« (XVIII., XXX., LXIV. fej.)

Figyelemreméltó, hogy többen nemcsak azt fogadták meg, hogy a szentnek sírjához zarándokolnak, hanem egy »litteratus« ember azonfelül azt is, hogy a bekövetkező csodás gyógyulás esetének leírását négy templomban kifüggeszti (LXXII.); egy másik, hogy a sirkápolnában függeszti ki azt (LXXV.); egy harmadik »litteratus«, hogy esetét sajátkezű nyilatkozatával közhírré teszi. (LXXIV.)

Szokásban volt már a XV. század végén is votivemléktárgyakkal ékesíteni a búcsújáró helyeket. Egy felgyógyult béna botját, melyre már szüksége nem volt, egy másik viasz-lábat, egy harmadik Remete-Szent Pálnak viaszból alakított szobrocskáját függesztette föl a szent remete kápolnájában. (IX., XII., XIV.)

Maga a könyv szerzője is dicsekedik azzal, hogy egy alka-

lommal Szent-Pál közbenjárásának köszönhetette felgyógyulását ; de ezt az esetet csak röviden és általános kifejezésekkel jelzi.¹

A csodák ismertetését tartalmazó nyolczvan fejezet után a LXXXI-ikben felemlíti, hogy »hasznó számtalan csodák függenek a kápolnában« ; de két jelesebb csoda nem juthatott »az ő kezeibe«. Az egyik 1422-ben történt a baicsi pálos kolostorban, a hol László siklósi várnagy, a mikor sirba akarták helyezni, halottaiból feltámadott. A másik egy ördögös szegedi asszony esete, a kiben szent Pál sirja előtt »az ördög olyanokat beszélt és cselekedett, hogy az egész világ, ha jelen van, esztét vesztenne volna el.« Ezeknek az eseteknek nyomtatásban közzététele — úgymond — a jövő időknél marad föntartva.

A LXXXII. fejezet a fohászt tartalmazza. »Térdre borítva kérlek téged jövődő nemzedék, hogy szent atyádnak Pálnak jövődő csodáit ne hanyagold el úgy, mint a múlt nemzedék elhanyagolta.«²

A csodák elbeszélése után következik a könyvnek ötödik része a 14-ik levélen:

»Vita sancti Antonii abbatis.

»Incipit prologus Euagrii presbyteri ad Innocentium episcopum in vitam beati Antonii abbatis.

»Incipit prefacio Athanasii episcopi in vitam sancti Antonii monachi.

»Incipit vita sancti Antonii abbatis ab Athanasio episcopo Alexandrino conscripta et ab Euagrio presbytero e greco in latinum translata atque a beato Hieronymus huic libro inserta.«

Szent-Antal életrajza a 44-ik levélen végződik.

A 45-ik levélen feszületet ábrázoló rajz alatt kezdődnek és az 53. levél első oldalán végződnek:

»Versus devotissimi in totam domini nostri Jesu Christi vitam.«

Ezen versek szerzőjét nem állapíthatjuk meg.

Az 53-ik levél második oldalán az angyali üdvözetet ábrá-

¹ »Quidam litteratus in sanctum Paulum et alios sanctos devocionem in sua infirmitate gerens convaluit, et huiusmodi librum conscripsit.« (LXIX.)

² A nyomtatásban áll : »Ventura generatio peto te negligas.« Itt két-ségkívvül sajtóhibából kimaradt a »ne« szócska.

zoló rajz alatt kezdődik és az 56-ik lap első oldalán végződik a boldogságos szűzhöz szóló imádság: »Oracio beati Augustini eximii doctoris ad honorem virginis Marie.«

Élén szerzőjére vonatkozólag a következő érdekes jegyzet áll:

»Dicebatur a multis jam, et ipse credebam has laudes beate virginis fecisse quemdam episcopum Quinqueecclesiensem Joannem nomine,¹ maximum poetam, qui fuit quasi nostris temporis. Sed hoc non est verum; quia ego in nostra libraria hanc orationem scriptam cum appositione annorum Christi post quos ille episcopus fuit natus ad minus centum quinquaginta anis.² Et ideo sustinenda ista rubrica est, que dicit esse Augustini.«

Az 57-ik levél második oldalától a 60-ik második oldaláig zsoltárok (»Psalterium beate virginis) a 61-ik első oldalán a boldogságos szűzhöz szóló imádság (»Oratio devotissime de florida virginitate Dei matris Marie«) következnek.

A 61-ik levél második oldalán pedig ezek olvashatók:

»Ego frater Stephanus ordinis fratrum heremitarum sancti Pauli primi heremite et regularum beati Augustini episcopi professorum prior generalis, inhihero in persona totius ordinis universes et singulos fratres nostros, tam prelatos quam subditos firmissimo sub precepto et amissione empti libri, salvis aliis penis et censuris; que inobedientibus consueverunt irrogari: quod nullus eorum vitam sancti Pauli primi heremite in alia stampa emere presummat, nisi quam fecit fieri arte impressoria Matthias Milcher librarius Budensis, tamdiu, donec apud eundem de ista inveniri potest.

Explicunt preclara opuscula quam loculentissime impressa ad laudem gloriam et honorem altitonantis
eterni Dei, atque divi Pauli primi heremite,
Venetiis anno virginiei partus, 1511
die primo Decembris. Impensis
Matthie Milcher Librarii
Budensis, arte autem Jacobi Pentij de Leucho.«



¹ Janus Pannoniust érti.

² Tehát XIII. századbéli kódexről van szó.

Bálint atyának nem ez volt első kiadványa.

A krakói egyetemi könyvtár ősnymtatványai között őriztetik egy másik kiadványának: az 1497-ik évre szóló astrologiai kézikönyvecskének negyedréti két levélből álló töredéke.¹

Az egyik levél a címlap. Élén a következő mondat áll: »Jupiter dominus anni, Mars particeps.« Alatta fametszetben Jupiter és Mars alakja, azután Krakó város képe és a cím:

»Practica anni M. CCCC. XCVII. fratris Valentini ordinis heremitarum sancti Augustini, artium baccalarii famosissimi.«

A nyomtatás éve és helye nincs megjelölve; de kétségtelen, hogy 1496 végén Krakóban nyomtatott.

A második levélen, mely csak hiányosan maradt fenn, jóslatok állanak. Egyebek között a krakóiaknak a pestis pusztítását helyezi kilátásba; a budaiakat azzal ijeszti, hogy városuk lázadások színhelye lesz.

A szerzőt »a bölcsészet nagyhírű babérosának« címezi a kiadó. Minek köszönhette ezt a hízelgő ielzőt? — nem állapíthatjuk meg.

Azt sem állíthatni egész biztossággal, hogy Bálint atya ezt a könyvecskét Krakóban készítette. Lehetséges, hogy Budán szerkesztette.

Másik kiadványából biztossággal csak azt állapíthatjuk meg, hogy 1507-ben a budai Szent-Lőrincz zárdában a hitszónok hivatalát töltötte be.

Noha ezen két kiadvány egyike sem jelöl ki szerzőjének az irodalom-történetben előkelő helyet, kívánatos, hogy az egyinéségre irányított figyelem életpályájának földerítésére alkalmas egyéb adatok felkutatását eredményezze.

¹ Estreicher idézett könyvészeti munkájában meg van említve. Tüzetesen ismerteti Wislocki, Incunabula typographica Bibliothecae Universitatis Jagellonicae Cracoviensis (Krakó, 1900.) cz. munkájában, az 532. lapon.